

УДК 021.4

Ткаленко Н.В., к.т.н., доцент кафедри менеджменту і УП
Чернігівський державний інститут економіки і управління
Маргасова В.Г., к.е.н., доцент кафедри фінансів
Чернігівський державний інститут економіки і управління
Аніщенко В.О., к.т.н., доцент, директор Чернігівської філії
ПВНЗ Європейського університету

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

В статті розглядаються види стратегій інноваційного розвитку на рівні держави. Проаналізовано основні етапи формування інноваційної стратегії держави. Визначена місія промислових підприємств в системі інноваційно-інвестиційної діяльності в країні.

Ключові слова: інноваційна стратегія, інновація, державна інноваційна політика, рівні інноваційної діяльності.

В статье рассмотрены виды стратегий инновационного развития на уровне государства. Проанализировано основные этапы формирования инновационной стратегии государства. Определена миссия промышленных предприятий в системе инновационно-инвестиционной деятельности государства.

Ключевые слова: инновационная стратегия, инновация, государственная инновационная политика, уровни инновационной деятельности.

The types of innovative development strategy were considered in the article. The main stages of state innovative strategy were analyzed. The mission of industrial companies was identified in the state system of innovative and investment development.

Keywords: innovative strategy, innovation, state innovative policy, and levels of innovative development.

Вступ. Процес інтеграції науки з виробництвом, що почався в 70-х роках минулого століття, забезпечив формування нової категорії технологій, виробів і галузей промисловості, що одержали назву «наукомістких» або «високотехнологічних». Принциповою відмінністю цієї категорії є те, що

визначальним фактором підвищення конкурентноздатності і багаторазового зросту ринкової вартості підприємств стали не виробничі потужності, а знання, ноу-хау, наукові дослідження і розробки.

Наукові дослідження сутності і принципів розвитку інноваційних процесів беруть свій початок у класичних роботах М. Кондратева [1], Й. Шумпетера [2] і інших учених, що сформувавши фундаментальні основи теорії інновацій на початку минулого століття. Подальший розвиток ця теорія дістає у працях Б. Санто [3], Б.Твісса [4], Р. Фостера і інших авторів, що вивчали проблеми управління науково-технічними нововведеннями і відновленням виробництва промислових компаній. Наукові положення інноваційного менеджменту викладені в роботах сучасних авторів: В. Гуніна, В.Баранчєєва, В. Устінова П., Завліна [6], О. Казанцеві, Л. Мінделі , Р. Фатхутдинова [5] і інших.

Розвиток інноваційної інфраструктури повинен відповідати розвиткові більш широкої структури – інноваційної сфери. Аналіз інноваційної діяльності України і зарубіжних країн, що випускають наукомістку продукцію, дозволяє виділити три типи стратегій інноваційного розвитку держави:

- стратегія «перенесення», що полягає у використанні зарубіжного науково-технічного потенціалу і перенесенню нововведень у власну економіку, така політика була характерна для Японії в післявоєнний період;

- стратегія «запозичення», що полягає в тім, що, маючи в розпорядженні дешеву робочу силу і використовуючи власний науково-технічний потенціал, країни освоюють виробництво продукції, що провадилася раніше в більш розвинених країнах, і поступово нарощують власне інженерно-технічне забезпечення виробництва. Класичним прикладом такої стратегії є стратегії розвитку Південної Кореї, Китаю і ряду країн Південно-Східної Азії;

- стратегія «нарощування», що представляє собою використання

власного науково-технічного потенціалу, залучення зарубіжних вчених і фахівців, інтегрування фундаментальної і прикладної науки країни для постійної розробки нових продуктів, високих технологій і реалізації їх у виробництві і соціальній сфері. Прихильниками зазначеної стратегії є США, Англія, Франція.

Постановка завдання. Проаналізувати сучасні тенденції інноваційної діяльності України і формування державної інноваційної політики та визначення подальшої стратегії державного інноваційного розвитку.

Результати. Визначення загальних цілей інноваційної діяльності України її стратегії подальшого розвитку можливо лише на основі аналізу існуючої інноваційної активності в країні (табл.1-2).

Таблиця 1

Інноваційна активність [7]

	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками						
			дослідження і розробки ¹	у тому числі		придбання нових технологій ²	підготовка виробництва для впровадження інновацій ³	придбання машин та обладнання пов'язані з впровадженням інновацій ⁴	інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР				
	%		млн.грн.						
2000	18,0	1760,1	266,2	X	X	72,8	163,9	1074,5	182,7
2001	16,5	1979,4	171,4	X	X	125,0	183,8	1249,4	249,8
2002	18,0	3018,3	270,1	X	X	149,7	325,2	1865,6	407,7
2003	15,1	3059,8	312,9	X	X	95,9	527,3	1873,7	250,0
2004	13,7	4534,6	445,3	X	X	143,5	808,5	2717,5	419,8
2005	11,9	5751,6	612,3	X	X	243,4	991,7	3149,6	754,6
2006	11,2	6160,0	992,9	X	X	159,5	954,7	3489,2	563,7
2007	14,2	10850,9	986,5	793,6	192,9	328,4	X	7471,1	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	958,8	284,8	421,8	X	7664,8	2664,0

Як свідчать дані таблиці найбільш суттєві інвестиційні вкладення здійснюються у придбання машин, обладнання і устаткування, що пов'язані з впровадженням інновацій. Нажаль, в 2007-2008 роках відсутнє фінансування технічної підготовки виробництва для впровадження інновацій. Незадовільним є фінансування придбання нових технологій, досліджень і розробок.

Таблиця 2

Джерела фінансування технологічних інновацій [7]

	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
		млн.грн.			
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9

Основним джерелом фінансування технологічних інновацій виступають власні кошти підприємств – питома вага за останні 9 років змінювалась від 60% до 73%. В загальній структурі витрат питома вага бюджетного фінансування не перевищує 3%. Це є низьким рівнем державного фінансування в порівнянні з такими країнами як Росія, Польща, Білорусь. На долю іноземних інвесторів за різні періоди припадає від 3,5% до 8%. Така низька активність іноземних інвесторів пояснюється великим рівнем політичного ризику в Україні.

Необхідно зауважити, що українські підприємства здебільшого використовують застарілі технології (рис.1). Більшість підприємств, які застосовують технологічні процеси, середній вік яких не перевищує 5 років (23,9%), працюють у сфері виробництва харчових продуктів та напоїв. При цьому, найвища частка таких підприємств в загальній кількості підприємств (46,2% підприємств виду діяльності) — серед виробників офісного устаткування та електронно-обчислювальних машин, біля 30% — у виробництві меблів, гумових та пластмасових виробів, медичної техніки, вимірювальних засобів, оптичних приладів та устаткування, годинників, виробництві іншої продукції, 27,8% — у виробництві автомобілів, причепів та напівпричепів, 25,6% — паперової маси, паперу, картону та виробів з них,

біля 24% — у виробництві готових металевих виробів та металургійному виробництві.

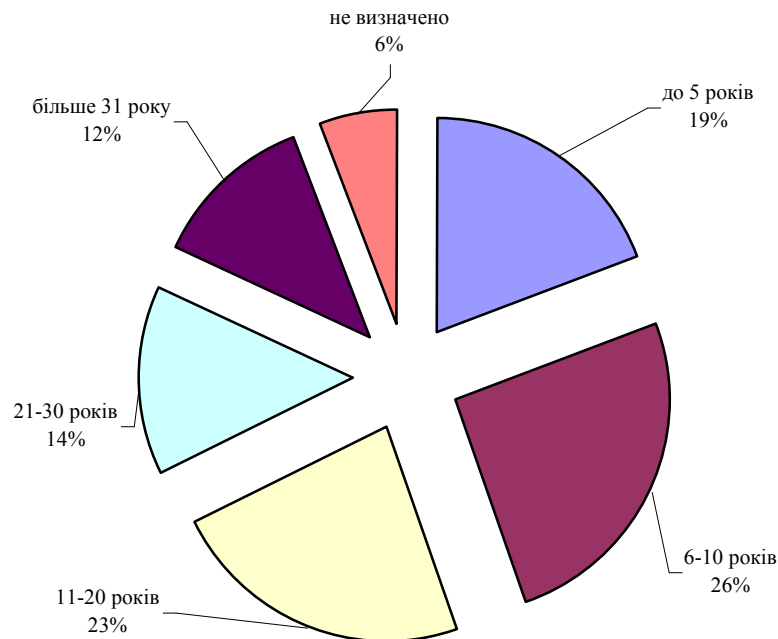

Рис.1. Розподіл підприємств за віком технологічних процесів, % від загальної кількості респондентів [7]

Серед видів економічної діяльності, серед яких значна частина припадає на тих, хто працює з найстарішими технологіями, слід зазначити виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення (36,4% підприємств виду діяльності) та виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (27,8%), металургійне виробництво (20,8%).

Слід зазначити, що на підприємствах з виробництва офісного устаткування та електронно-обчислювальних машин відсутні технології віком понад 20, з виробництва тютюнових виробів — понад 30 років. В той же час, частка підприємств переробної промисловості, які застосовують технологічні процеси віком до 10 років становить від 32% (у виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції) до 69% (у виробництві офісного устаткування та електронно-обчислювальних машин).

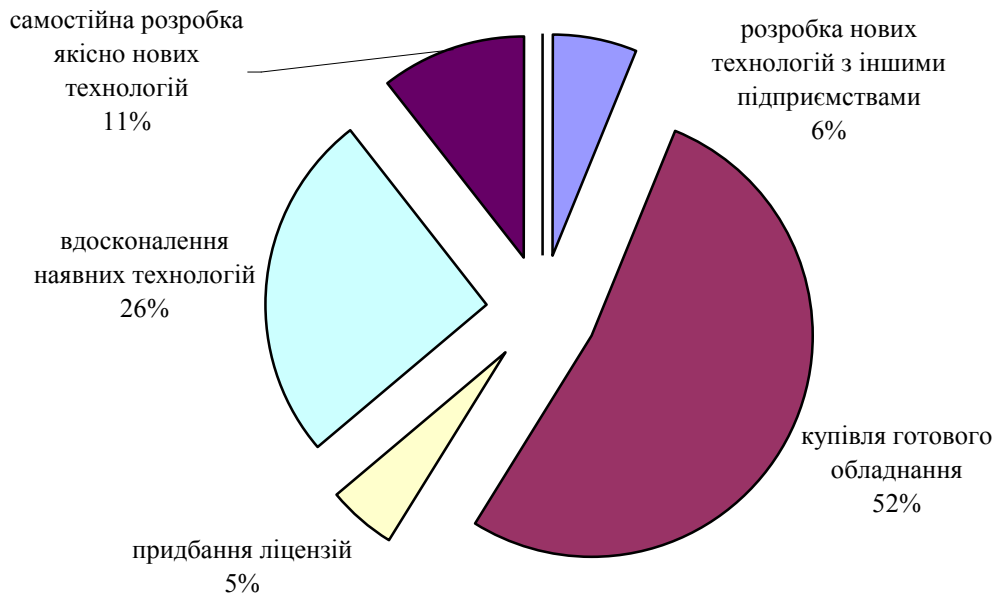

Рис. 2. Розподіл підприємств за методами впровадження інноваційних технологій [7]

Серед тих, хто віддає перевагу купівлі готового обладнання, 25,5% припадає на виробників харчових продуктів і 11,2% — на підприємства з виробництва машин та устаткування. До цього методу впровадження ППТ звертаються в основному ті підприємства, які планують модернізацію виробництва.

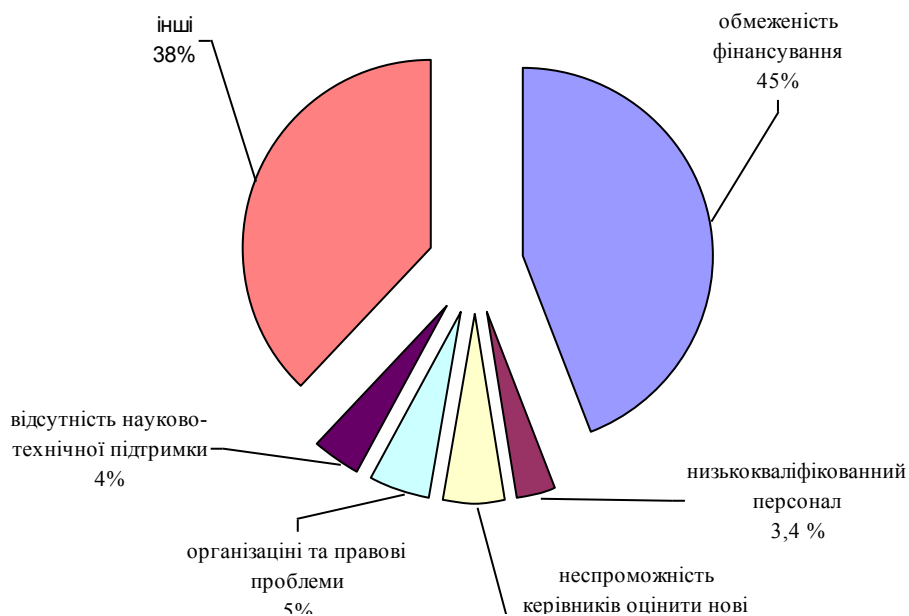

Рис. 3. Фактори, що перешкоджають впровадженню інновацій [7]

Із загальної кількості підприємств лише 4,5% випускали високотехнологічну продукцію (за переліком високотехнологічних товарів, гармонізованим з переліком, прийнятим у країнах ОЕСР), обсяг чистої виручки від реалізації якої склав лише 2,6% від загального обсягу реалізованої обстеженими підприємствами продукції. При цьому лише 6,7% підприємств запланувало в період 2009-2011рр. освоєння нової для підприємства високотехнологічної продукції.

Експорт високотехнологічних товарів здійснювали 2,2% обстежених підприємств переробної промисловості, загальний обсяг яких становив 55% реалізованої українськими виробниками високотехнологічної продукції.

Із загальної кількості обстежених підприємств лише 10% мають системи управління якістю, яка відповідає вимогам стандарту ISO 9000, серед яких 21,6% здійснюють виробництво харчових продуктів, 14,7% — випускають машини та устаткування; 2,2% — сертифікат серії ISO 14000, більша частина яких — підприємства хімічної промисловості, з виробництва машин та устаткування, харчових продуктів та напоїв.

Очевидним фактом є глобалізація інноваційної діяльності, що виявляється в тісному міжнародному співробітництві, що передбачає спільну розробку інтелектуальних продуктів вченими різних країн з подальшим спільним використанням результатів досліджень, а також у бурхливому розвитку ринку інновацій у вигляді торгівлі патентами, ліцензіями і ноу-хау. Звичайно, у процесі глобалізації є як доцентрові, так і відцентрові сили, які виявляються в системі бар'єрів, що перешкоджають вільному обміну знаннями, проте, загальна тенденція до зміцнення міжнародних інноваційних зв'язків у має місце.

Перехід на модель інноваційного розвитку економіки України вимагає удосконалення інноваційної стратегії держави, що є найважливішою основою ефективного розвитку національних підприємств. Розробка інноваційної

стратегії на рівні держави повинна здійснюватися в кілька етапів з урахуванням особливостей секторів економіки (зрілі, нові й новітні галузі) і необхідності ресурсного та інституціонального забезпечення альтернативних варіантів інноваційної програми, особливостей життєвого циклу інновацій і фаз інноваційного процесу (рис.4).

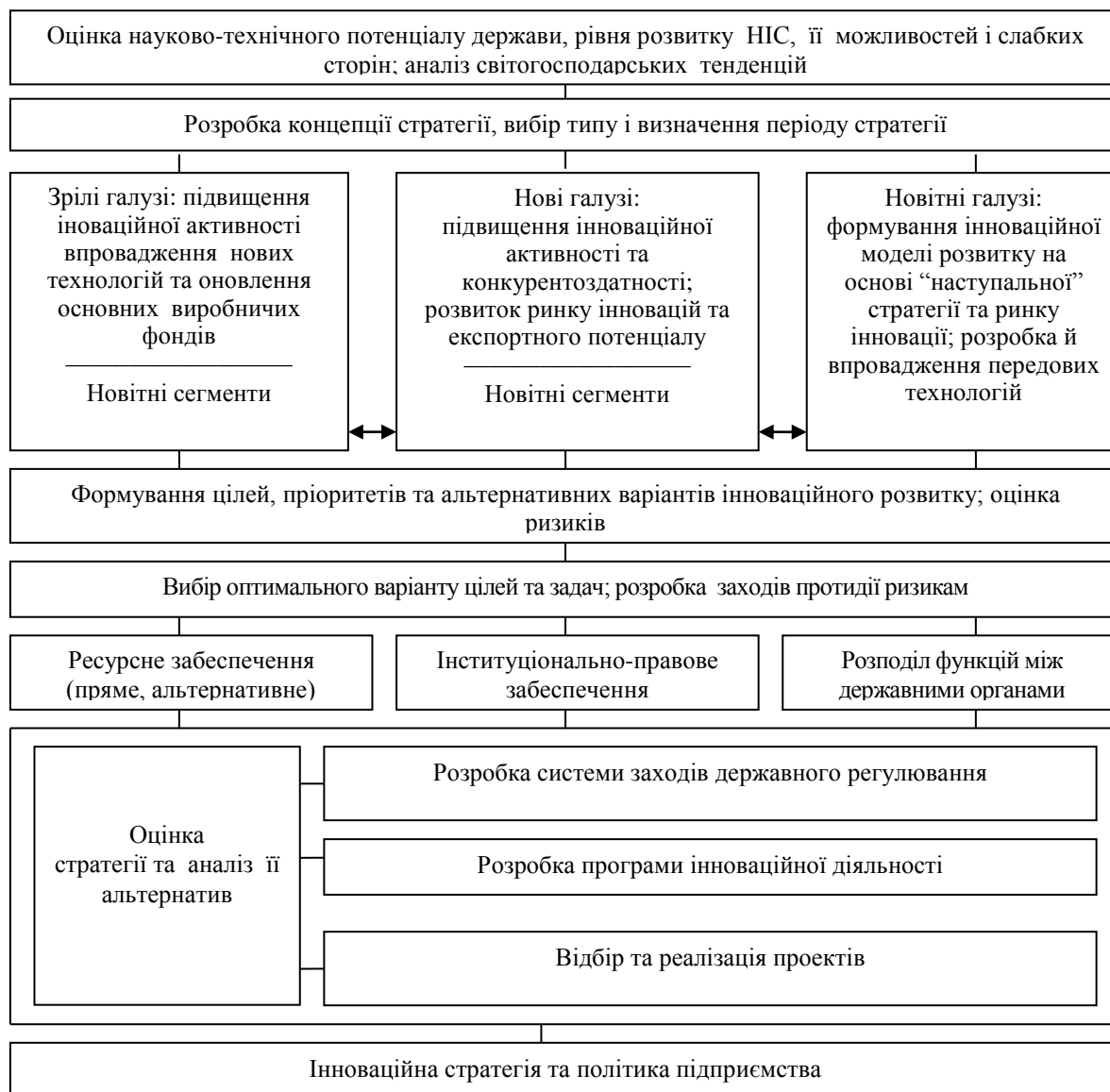

Рис. 4. Основні етапи процесу формування інноваційної стратегії держави

Досягнення основних цілей, реалізація стратегії іноваційної діяльності в державі забезпечує державна іноваційна політика. Державна іноваційна політика — це сукупність науково-технічних, виробничих, управлінських, фінансово-збутових та інших заходів, пов'язаних з

просуванням нової чи поліпшеної продукції на ринок збуту. Інноваційна політика є ширшим поняттям, ніж науково-технічна, яка традиційно пов'язана з вибором пріоритетів у науці та техніці. Інноваційна політика поєднує науку, техніку, підприємництво, економіку та управління; охоплює виробництво, банки, науково-технічні кадри.

Розрізняють 4 типи інноваційної політики:

1. Інноваційна політика «технологічного поштовху» - політика пов'язана з визначенням державою пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки.

2. Інноваційна політика ринкової орієнтації. Пов'язана з використанням ринкового механізму розподілення ресурсів і вибору напрямів розвитку науки та техніки. При цій політиці обмежена роль держави в стимулюванні інноваційної діяльності.

3. Інноваційна політика соціальної орієнтації. Ця політика стосується соціального регулювання наслідків НТП, а процес прийняття рішень базується на соціально-політичних рішеннях. Ця політика ніколи не використовувалась самостійно, але окремі її елементи відображені в розвитку різних країн.

4. Інноваційна політика, яка націлена на зміни економічної структури господарського механізму. Ця політика пов'язана із впливом передової технології на вирішення соціально-економічних проблем, на зміни галузевої структури, на рівень життя. Важливими засобами державного регулювання інноваційної діяльності — інструментами державної підтримки інноваційної діяльності мають бути: національні науково-технічні програми; державне замовлення в науково-технічній сфері; державна науково-технічна експертиза; бюджетне фінансування інноваційних процесів; патентно-ліцензійна діяльність; стандартизація та сертифікація продукції в науково-технічній сфері.

Безперечно основними дієвими суб'єктами інноваційної діяльності будь-якої країни є промислові підприємства. Систему інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств можна представити схематично (рис.5).

Рис.5 Система інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств

Стабільність положення організації на ринку сьогодні визначається тим, наскільки ефективно вона може задовольняти кінцеві потреби своїх клієнтів. Розвиток науки і техніки, а також конкуренція, змушують компанії шукати й освоювати нові ринкові ніші. Застосування старих технологій і способів розробки товарів/послуг в остаточному підсумку не буде сприяти розвитку. Таким чином, на перший план виходять інноваційні складові бізнесів-процесів.

Застосування інновацій у сучасних умовах стає все більш актуальним. Використання нової техніки і технологій дозволяє організаціям більш повно задовольняти потреби клієнтів, у тому числі і приховані.

Висновки. Придбання технологій на рівні країни необхідно розглядати як «компенсацію» недостатнього обсягу витрат на науково-дослідні і проектно-конструкторські розробки в непрофільних галузях. Стосовно до України у виборі стратегії міжнародного технологічного обміну й інноваційного розвитку необхідно керуватися наявністю ресурсів. Тому найбільш близькою до сучасного становища України є стратегія «запозичення», тому що вона в порівнянні з іншими не вимагає значних капіталовкладень. Істотне значення має і той факт, що Україна, як і країни Південно-Східної Азії, має власний науковий потенціал і дешеву робочу силу, що є необхідною основою для нарощування власного інженерно-технічного забезпечення виробництва.

Державна стратегія щодо інноваційного розвитку регіонів потребує посилення централізованого регулювання науки і виробництва з метою їх співробітництва на базі науково-технічних інновацій.

На державному та регіональному рівні пороблена активізації інноваційної діяльності має розв'язуватися шляхом створення загальнодержавних інноваційних компаній і періодично проведення моніторингу стану інноваційної активності підприємств, комплексного об'єднання зусиль науково-дослідних установ, фондів підтримки розвитку

інноваційної діяльності і суб'єктів господарювання у створенні умов сприятливого інноваційного клімату, розв'язання загальних проблем регіону з урахуванням пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

Література

1. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения / Н.Д. Кондратьев. М.: Экономика, 2002. – 237с.
2. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 176с.
3. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: пер. с венг. / Б. Санто. – М.: Прогресс, 1990. – 296 с.
4. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями: сокр. пер. с англ. / Б. Твисс. – М.: Экономика, 1989. – 271с.
5. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник для вузов. 5-е изд. / Р. А. Фатхутдинов. – СПб.: Питер, 2005. – 448с.
6. Завлин П.Н., Казанцев А.К., Миндели Л.Э. Основы инновационного менеджмента / П.Н. Завлин, А.К. Казанцев, Л.Э. Миндели. – М.: Экономика, 2000. – 475с.
7. <http://www.ukrstat.gov.ua>